

Julia Włodarczyk

INTERPERSONALNE PORÓWNANIA DOCHODÓW

w perspektywie integracji monetarnej
Polski ze strefą euro

Julia Włodarczyk

**INTERPERSONALNE
PORÓWNANIA DOCHODÓW**
w perspektywie integracji monetarnej
Polski ze strefą euro

Recenzent

Dr hab. Marek A. Dąbrowski, prof. UEK

Wydawca

Edyta Kunowska

Redaktor

Anna Perzyńska

Projekt okładki i stron tytułowych

Barbara Ćwik

Ilustracja na okładce

Oleksiy Mark/Shutterstock

Produkcja

Mariola Grzywacka

Łamanie

ALINEA

Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/D/HS4/01157

Copyright © by Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2018

ISBN 978-83-01-19929-6

Wydawnictwo Naukowe PWN SA 02-460
Warszawa, ul. Gottlieba Daimlera 2 tel. 22
69 54 321, faks 22 69 54 031 e-mail:
pwn@pwn.com.pl; www.pwn.pl

Spis treści

Wstęp	7
1. Interpersonalne porównania dochodów – przegląd literatury	13
1.1. Interpersonalne porównania dochodów w literaturze ekonomicznej	13
1.2. Psychologiczny i socjologiczny kontekst porównań dochodów	21
1.3. Porównania dochodów w warunkach cyrkulacji wspólnej waluty	24
1.4. Porównania dochodów jako źródło wyzwań dla polityki makroekonomicznej ..	28
Podsumowanie	31
2. Wybór między walutą krajową a wspólną – ujęcie modelowe	33
2.1. Tło teoretyczne	33
2.2. Model podstawowy – założenia	37
2.3. Model podstawowy – scenariusze	40
2.4. Model alternatywny – założenia	42
2.5. Model alternatywny – scenariusze	43
Podsumowanie	47
3. Charakterystyka danych pierwotnych wykorzystanych w badaniach ..	49
3.1. Źródło danych	49
3.2. Podstawowe zmienne socjodemograficzne i subiektywne	50
3.3. Postawa wobec pieniądza w stosunkach społecznych	55
3.4. Znaczenie interpersonalnych porównań dochodów	56
3.5. Zmienne opisujące preferencje co do waluty	62
Podsumowanie	64
4. Porównania dochodów a dobrobyt indywidualny w Polsce w świetle badań empirycznych	67
4.1. Specyfika porównań dochodów w Polsce jako kraju transformacji systemowej	67
4.2. Zastosowana procedura estymacji	69

4.3. Znaczenie porównań dochodów w całej populacji	73
4.4. Znaczenie porównań dochodów w grupie osób relatywnie bogatych i biednych	79
4.5. Znaczenie porównań dochodów w grupie osób starszych i młodszych	84
4.6. Znaczenie porównań dochodów dla respondentów deklarujących wybór różnych grup referencyjnych	87
Podsumowanie	91
5. Analiza empiryczna porównań dochodów w warunkach oczekiwanego wstąpienia Polski do strefy euro	97
5.1. Tożsamość narodowa i europejska a poparcie dla euro	98
5.2. Determinanty poparcia dla euro	102
5.3. Opis przeprowadzonego eksperymentu	111
5.4. Oczekiwania co do przyjęcia euro w Polsce jako determinanta zainteresowania dochodami osób z innych krajów	117
5.5. Oczekiwania co do przyjęcia euro w Polsce jako determinanta reakcji na uświadomione różnice w dochodach w skali międzynarodowej	121
5.6. Społeczna percepcja nierówności dochodowych oraz procesu integracji monetarnej a opinie ekspertów	128
Podsumowanie	131
Zakończenie	133
Bibliografia	139
Załączniki	149
Kwestionariusz – respondenci indywidualni	189
Kwestionariusz – eksperci	199
Spis tabel	203
Spis ilustracji	207

Wstęp

Globalny kryzys finansowy oraz kryzys zadłużenia w krajach strefy euro istotnie wpłynęły na potencjalny bilans kosztów i korzyści przyjęcia euro przez Polskę, zarówno w ujęciu ekonomicznym, jak i społecznym. Opierając się na doświadczeniach krajów strefy euro, zauważono m.in., że w przypadku gospodarek o stosunkowo słabych fundamentach makroekonomicznych przyjęcie euro może oznaczać ryzyko podwyższonej niestabilności makroekonomicznej oraz spowolnionego wzrostu gospodarczego. Perspektywa przyspieszonego wzrostu gospodarczego po przyjęciu wspólnej waluty to tylko jeden z możliwych scenariuszy, a jego realizacja jest uzależniona od wielu różnych czynników [Kosior, Rubaszek (red.), 2014, s. I]. Jednocześnie znaczące natężenie zjawisk kryzysowych wywołuje większe zainteresowanie społeczeństwa tematyką integracji monetarnej, a często także – rosnący sceptycyzm wobec wspólnej waluty, zarówno wśród obecnych członków strefy euro, jak i państw kandydujących do tego ugrupowania.

Punktem wyjścia do prowadzonych rozważań jest stwierdzenie, że w procesie integracji monetarnej istotne znaczenie mają nie tylko zjawiska ekonomiczne i polityczne, lecz także społeczne. Dość znamienitym przykładem rozbieżności między procesami ekonomicznymi a ich społeczną percepcją było powszechne przekonanie obywateli wielu krajów, że wprowadzenie euro skutkowało znaczącym wzrostem cen (przewyższającym oficjalne statystyki).

Wśród procesów społecznych szczególną rolę można przypisać porównaniom społecznym, determinującym nie tylko ocenę indywidualnego miejsca w hierarchii majątkowo-dochodowej, lecz także – w szerszym kontekście – poczucie przynależności do określonych grup społecznych oraz tożsamości narodowej czy europejskiej.

Przedmiotem monografii są interpersonalne porównania dochodów i ich znaczenie dla dobrobytu indywidualnego oraz możliwość indukowania przez porównania społeczne określonych zachowań w procesie integracji monetarnej. Porównania mogą być przeprowadzane w skali lokalnej, krajowej lub międzynarodowej. Użycie słowa interpersonalne służy nie tyle podkreśleniu tego, że porównują się zazwyczaj pojedyncze

osoby z innymi osobami (możliwe jest też porównywanie się jednostki z grupą), ile odróżnieniu przedmiotu badań od innych obszarów badawczych¹.

Zgodnie z przyjętą w pracy konwencją terminologiczną pojęcia dobrobyt indywidualny, użyteczność, szczęście oraz zadowolenie z życia są stosowane zamiennie dla oznaczenia subiektywnie odczuwanej satysfakcji, determinowanej przez czynniki materialne i pozamaterialne. Wśród determinant dobrobytu indywidualnego uwzględnia się nie tylko dochód indywidualny, lecz także dochód referencyjny (średni dochód grupy odniesienia), dochód relatywny (stosunek dochodu indywidualnego do dochodu referencyjnego), pozycję w hierarchii dochodowej oraz relatywną deprivację.

Pomiaru dobrobytu indywidualnego dokonuje się na skalach porządkowych (zgodnie z założeniami nowej ekonomii dobrobytu), opierając się na danych ankietowych. Istotnym odstępstwem od zastosowanego podejścia są upraszczające założenia modelu teoretycznego przedstawionego w rozdziale drugim, w którym użyteczność ma interpretację kardynalną, a dobrobyt społeczny jest wyznaczany przez utylitarystyczne sumowanie indywidualnych użyteczności.

Poza tym zakłada się, że termin integracja monetarna odnosi się do wprowadzenia i cyrkulacji wspólnej waluty, mimo że w rzeczywistości wspólna waluta nie jest nieodzownym atrybutem tego procesu.

Podjęcie tematyki interpersonalnych porównań dochodów z uwzględnieniem ponadnarodowych aspektów tej aktywności jest uzasadnione z kilku powodów. Po pierwsze, szersze uwzględnienie w analizach takich zmiennych, jak dochód referencyjny czy relatywny jest traktowane jako krok w stronę osiągnięcia większego stopnia realizmu behawioralnego w ekonomii, pozwalającego na lepsze odwzorowywanie rzeczywistych odczuć i zachowań ludzi [Clark, Frijters, Shields, 2008, s. 138; por. także Akerlof, Shiller, 2010, s. 18].

Po drugie, w literaturze światowej pojawiają się pierwsze prace dotyczące porównań dochodów w wymiarze międzynarodowym, ale – jak dotąd – nie ma publikacji szerzej uwzględniających realia unii monetarnej z jedną walutą cyrkulującą na obszarze wielu krajów, tak jak np. w strefie euro. Tymczasem powiększenie obszaru obowiązywania danej waluty ułatwia nie tylko porównywanie cen, lecz także dochodów [Włodarczyk-Śpiewak, 2008, s. 96]².

Dotychczas w literaturze poświęconej euro przedmiotem dyskusji były przede wszystkim praktyczne aspekty wprowadzenia tej waluty oraz makroekonomiczne konsekwencje procesu integracji monetarnej. Znacznie mniej uwagi poświęcono społecznym, kulturowym i osobistym efektom stworzenia unii monetarnej. Mimo deklarowanej transparentności i demokratycznego charakteru utworzenia strefy euro, obywatele krajów europejskich rzadko byli pytani o opinie na ten temat, a badania

¹ Na przykład aspekty metodologiczne porównań wartości agregatów związanych z rachunkami dochodu narodowego w skali międzynarodowej (według kursu walutowego czy siły nabywczej) także są określane mianem problematyki porównań dochodów [por. np. Samuelson, 1984].

² Można się spodziewać, że różnice w dochodach będą się utrzymywały w dłuższym horyzoncie czasowym, skoro nawet proces konwergencji cen zachodził powoli [por. Wolszczak-Derlacz, 2007], a po wybuchu globalnego kryzysu w strefie euro nasiliły się procesy dywergencyjne [Dallago, 2016, s. 79].

Komisji Europejskiej (np. „Eurobarometr”) nie pozwalały na określenie rzeczywistego wpływu zmiany waluty na zachowania poszczególnych jej użytkowników [Müller-Peters i in., 1998, s. 665–666; por. także Osińska, 2013, s. 40]. Nawet nasilenie się zjawisk kryzysowych nie zmieniło znacząco tego podejścia.

Po trzecie, w literaturze brakuje opracowań opisujących obecny kierunek i intensywność porównań dochodów w Polsce. Z uwagi na to, że Polska jest krajem transformacji systemowej, dotychczasowe wzorce porównań były odmienne niż w krajach rozwiniętych.

Po czwarte, rządy państw są odpowiedzialne za społeczny odbiór procesu integracji walutowej, w tym za dostarczanie rzetelnej informacji na temat korzyści i kosztów wprowadzenia euro [*Raport...*, 2009, s. 38, 80]. Realizacja tego zadania wymaga zarówno pełnego rozpoznania mechanizmów determinujących wysokość kosztów i korzyści z integracji monetarnej, jak i monitorowania społecznej percepcji tego procesu. Ostateczne rozmiary kosztów i korzyści z integracji monetarnej będą bowiem uzależnione od nastawienia społecznego. Swoim zachowaniem podmioty gospodarcze mogą przynajmniej częściowo zneutralizować zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki określonych procesów oraz decyzji ekonomicznych i politycznych [Dodd, 1994, s. 126; Sarrazin, 2013, s. 31]. Ze względu na to, że przeciętne zarobki w Polsce są niższe niż w większości krajów strefy euro, społeczny odbiór istniejących różnic dochodowych może negatywnie wpływać na opinie na temat integracji monetarnej oraz na poparcie dla idei wprowadzenia euro [por. Włodarczyk-Śpiwak, 2008, s. 96]. Przewiduje się również, że obniżenie stóp procentowych po wstąpieniu do strefy euro może przyczynić się m.in. do nadmiernego zwiększenia zagregowanego popytu, nasilenia zjawisk inflacyjnych oraz pogorszenia pozycji konkurencyjnej polskiej gospodarki [Krajewski, 2012, s. 59]. Jeżeli porównania społeczne miałyby dla Polaków duże znaczenie, to skala tych niekorzystnych zjawisk mogłaby być odpowiednio większa.

Publikacja ta powstała w celu przynajmniej częściowego wypełnienia luki istniejącej w literaturze poświęconej integracji monetarnej, dzięki wyeksponowaniu społecznych aspektów wprowadzania i funkcjonowania wspólnej waluty związanych z interpersonalnymi porównaniami dochodów. Do celów szczegółowych należy:

- uporządkowanie literatury przedmiotu związanej z problematyką interpersonalnych porównań dochodów;
- uwzględnienie znaczenia porównań dochodów oraz dobrobytu społecznego w modelu wyboru między walutą krajową a wspólną;
- ocena wpływu wybranych czynników związanych z porównaniami dochodów na dobrobyt indywidualny w Polsce;
- ocena wpływu wybranych czynników związanych z porównaniami dochodów na poparcie dla euro wśród członków polskiego społeczeństwa;
- ocena wpływu oczekiwań dotyczących przyjęcia euro przez Polskę oraz wybranych czynników związanych z porównaniami dochodów na zainteresowanie dochodami innych osób oraz na prawdopodobieństwo reakcji społeczeństwa na uświadomione różnice dochodów.

Sformułowano cztery hipotezy badawcze.

1. W warunkach heterogeniczności preferencji związanych z istniejącymi nierównościami dochodowymi i ich negatywną oceną, wzrost dobrobytu społecznego w wyniku integracji monetarnej wymaga pojawienia się znaczących efektów skali po wprowadzeniu wspólnej waluty.
2. W Polsce, podobnie jak w innych krajach rozwiniętych, wyższe dochody uzyskiwane przez inne osoby negatywnie wpływają na deklarowany poziom dobrobytu indywidualnego. Dotyczy to porównań przeprowadzanych w skali mikroekonomicznej, makroekonomicznej, jak i międzynarodowej.
3. Porównania dochodów determinują poparcie dla wprowadzenia wspólnej waluty.
4. Oczekiwania dotyczące przyjęcia euro istotnie wpływają na skłonność do żądania podwyżek, zmniejszania zaangażowania w pracę oraz emigracji zarobkowej w sytuacji uświadomionych różnic w poziomach dochodów obserwowanych w Polsce i krajach strefy euro, wypadających na niekorzyść mieszkańców Polski.

Podstawą weryfikacji pierwszej hipotezy jest model teoretyczny, natomiast pozostałe hipotezy badawcze zostały przeformułowane na odpowiednie hipotezy statystyczne i zweryfikowane empirycznie.

W pracy wykorzystano różne metody i narzędzia badawcze. Po pierwsze, teoretyczne rozpoznanie zagadnień dotyczących interpersonalnych porównań dochodów oparto na analizie krytyczno-porównawczej piśmiennictwa naukowego, analizie opisowej i logicznej oraz syntezie opisowej i logicznej. Na tej podstawie możliwa była konstrukcja modelu teoretycznego, wskazującego na optymalny wybór społeczny między jedną wspólną walutą a zachowaniem odrębnych walut narodowych.

Po drugie, na potrzeby oceny wpływu wybranych czynników na takie zmienne, jak zadowolenie z życia, poparcie dla euro czy prawdopodobieństwo reakcji na uświadomione różnice dochodów w obliczu integracji monetarnej przeprowadzono ogólnopolskie badanie ankietowe na reprezentatywnej próbie 1000 dorosłych respondentów. W badaniu tym zawarto uproszczony schemat eksperymentalny jako narzędzie testowania hipotez przyczynowych³

Wybór tego narzędzia jest uzasadniony tym, że metoda eksperymentalna pozwala na odseparowanie wpływu poszczególnych zmiennych na wynik końcowy, replikację badań, badanie wrażliwości rezultatów na zmiany warunków początkowych, a także na prognozowanie skutków różnych rozwiązań [Krawczyk (red.), 2012, s. 9]. Jest oczywiste, że ekonomia opiera się na doświadczeniu historycznym i nie jest typową nauką eksperymentalną (choć w odniesieniu do przeszłości przeprowadza się tzw. eksperymenty myślowe [Sułek, 1979, s. 193]). Należy jednak podkreślić, że szersza dyskusja na temat metodologicznych kontrowersji związanych ze stosowalnością metody eksperymentalnej w ekonomii wykracza poza ramy monografii.

³ Przez eksperyment rozumie się najczęściej zabieg związany z zaplanowaną przez badacza zmianą określonych czynników w badanej sytuacji (przy jednoczesnej kontroli innych czynników) przeprowadzony w celu ustalenia skutków tej zmiany [Sułek, 2002, s. 165–166].

Po trzecie, na podstawie danych pozyskanych w przeprowadzonym badaniu ankietowym wybrane zagadnienia cząstkowe, związane z głównym problemem badawczym, zostały poddane analizie ilościowej. Ze względu na porządkowy charakter większości zmiennych objaśnianych w opracowaniu wykorzystano przede wszystkim modele probitowe (uporządkowane oraz uogólnione modele uporządkowane).

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. W rozdziale pierwszym przedstawiono podstawowe zagadnienia poruszane w literaturze poświęconej interpersonalnym porównaniom dochodów oraz wskazano na możliwość wykorzystania dorobku innych nauk społecznych, zwłaszcza w zakresie postaw względem pieniądza. Ponadto zaprezentowano specyfikę porównań dochodów w warunkach cyrkulacji wspólnej waluty oraz niektóre wyzwania dla polityki makroekonomicznej, które wynikają z porównań dochodów.

Rozdział drugi stanowi rozwinięcie wybranych wątków teoretycznych podjętych w rozdziale pierwszym. Zdefiniowano w nim dwa teoretyczne modele wyboru między walutą krajową a wspólną, pozwalające na analizę relacji wymiennych między efektami skali osiągniętymi w warunkach integracji monetarnej a heterogenicznością preferencji w zintegrowanym społeczeństwie. W pierwszym modelu heterogeniczność preferencji jest ujmowana przez pryzmat odległości (dystansu psychicznego) między zrealizowaną a preferowaną charakterystyką waluty, natomiast w drugim modelu do funkcji użyteczności wprowadzono relatywną deprivację.

W rozdziale trzecim zawarto opis danych uzyskanych w toku przeprowadzonego badania ankietowego. Oprócz standardowych zmiennych socjodemograficznych przedstawiono m.in. sposób pomiaru zmiennych subiektywnych, postaw wobec pieniądza w stosunkach społecznych, znaczenia porównań dochodów oraz poparcia dla waluty.

Najważniejsza część pracy ma charakter empiryczny i składa się z rozdziału czwartego oraz piątego. W rozdziale czwartym omówiono metodę estymacji i zaprezentowano wyniki badań empirycznych pokazujących związki między dochodem indywidualnym, referencyjnym i innymi wielkościami opisującymi relacje między dochodami różnych osób a zadowoleniem z życia, zarówno na poziomie całej próby, jak i wybranych prób cząstkowych. Udokumentowano wyraźne rozbieżności dotyczące wpływu różnych czynników na dobrobyt indywidualny w grupach zróżnicowanych pod względem dochodu relatywnego, wieku oraz deklarowanego kierunku porównań dochodów.

Rozdział piąty poświęcono kwestii wprowadzenia euro w Polsce. Najpierw przeprowadzono analizę determinant poparcia dla euro (z uwzględnieniem nie tylko zmiennych socjodemograficznych, lecz także wyodrębnionych wymiarów tożsamości oraz zmiennych związanych z porównaniami dochodów). Następnie przedstawiono zarys zastosowanego schematu eksperymentalnego oraz wyniki estymacji modeli pokazujących wpływ wybranych czynników na zainteresowanie dochodami innych osób oraz na prawdopodobieństwo reakcji na uświadomione różnice dochodów w wymiarze międzynarodowym. Wykazano m.in. istotny wpływ oczekiwanego przyjęcia euro przez Polskę na zainteresowanie dochodami innych osób przebywających w krajach strefy

euro, żądania płacowe oraz zmniejszanie zaangażowania w pracę. Porównano także odpowiedzi na wybrane pytania z wypowiedziami ekspertów.

W zakończeniu podsumowano przeprowadzone rozważania, a także wskazano możliwe kierunki dalszych badań.

Przygotowanie tej monografii nie byłoby możliwe bez wsparcia finansowego ze strony Narodowego Centrum Nauki. Szczególne podziękowania należą się recenzentowi, prof. UEK dr. hab. Markowi A. Dąbrowskiemu, za niezwykle cenne uwagi merytoryczne zawarte w recenzji, prof. dr. dr. h. c. Odedowi Starkowi za inspirację, prof. SWPS dr hab. Agacie Gąsiorowskiej, prof. UE dr. hab. Jackowi Pietrusze i dr. Janowi Acedańskiemu za prowadzone dyskusje, a także Rodzinie za wsparcie udzielone w trakcie realizacji projektu badawczego.

Bibliografia

- Akerlof G.A. [1997], *Social Distance and Social Decisions*, „Econometrica”, t. 65, nr 5, s. 1005–1027.
- Akerlof G.A., Shiller R.J. [2010], *Zwierzęce instynkty*, Wyd. Studio Emka, Warszawa.
- Akerlof G.A., Yellen J.L. [1990], *The Fair-Wage Hypothesis and Unemployment*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 105, nr 2, s. 255–283.
- Alesina A., Baqir R., Hoxby C. [2004], *Political Jurisdictions in Heterogeneous Communities*, „Journal of Political Economy”, t. 112, nr 2, s. 348–396.
- Alesina A., Spolaore E. [1997], *On the Number and Size of Nations*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 112, s. 1027–1056.
- Anderton C.H., Carter J.R. [2009], *Principles of Conflict Economics: A Primer for Social Scientists*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Aronsson T., Johansson-Stenman O. [2014], *Positional Preferences in Time and Space: Optimal Income Taxation with Dynamic Social Comparisons*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 101, s. 1–23.
- Auerbach A.J., Kotlikoff L.J. [1998], *Macroeconomics: An Integrated Approach*, The MIT Press, Cambridge.
- Bartolucci F., Bacci S., Gnaldi M. [2016], *Statistical Analysis of Questionnaires. A Unified Approach Based on R and Stata*, Chapman & Hall/CRC Interdisciplinary Statistics Series, Taylor & Francis Group, Boca Raton – London – New York.
- Bauman Z. [2012], *Europa niedokończona przygoda*, Wyd. Literackie, Kraków.
- Becchetti L., Castriota S., Corrado L., Giachin Ricca E. [2013], *Beyond the Joneses: Inter-country Income Comparisons and Happiness*, „The Journal of Socio-Economics”, t. 45, s. 187–195.
- Black D. [1948], *On the Rationale of Group Decision-making*, „Journal of Political Economy”, t. 56, nr 1, s. 23–34.
- Blanchflower D.G., Oswald A.J. [2004], *Well-being Over Time in Britain and the USA*, „Journal of Public Economics”, t. 88, s. 1359–1386.
- Boes S., Winkelmann R. [2004], *Income and Happiness: New Results from Generalized Threshold and Sequential Models*, „IZA Discussion Paper” nr 1175.
- Boes S., Winkelmann R. [2006], *The Effect of Income on Positive and Negative Subjective Well-Being*, Socioeconomic Institute, University of Zurich „Working Papers from Socioeconomic Institute”, nr 605.
- Bolton P., Roland G. [1997], *The Breakup of Nations: A Political Economy Analysis*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 112, nr 4, s. 1057–1090.

- Bolton P., Roland G., Spolaore E. [1996], *Economic Theories of the Break-up and Integration of Nations*, „European Economic Review”, t. 40, s. 697–705.
- Borowski J. [2011], *Integracja monetarna. Wyzwania dla Polski*, PWE, Warszawa.
- Brandstätter E. [2000], *Comparison Based Satisfaction: Contrast and Empathy*, „European Journal of Social Psychology”, t. 30, s. 673–703.
- Brick J.M., Brick P.D., Dipko S., Presser S., Tucker C., Yuan Y. [2007], *Cell Phone Survey Feasibility in the U.S.: Sampling and Calling Cell Numbers versus Landline Numbers*, „Public Opinion Quarterly”, t. 71, s. 23–39.
- Brick J.M., Dipko S., Presser S., Tucker C., Yuan Y. [2006], *Nonresponse Bias in a Dual Frame Sample of Cell and Landline Numbers*, „Public Opinion Quarterly”, t. 70, s. 780–793.
- Brickman P., Campbell D.T. [1971], *Hedonic Relativism and Planning the Good Society*, [w:] M.H. Appley (red.), *Adaptation-level Theory*, Academic Press, New York.
- Brown S., Gray D., Roberts J. [2015], *The Relative Income Hypothesis: A Comparison of Methods*, „Economics Letters”, t. 130, s. 47–50.
- Brunner K., Meltzer A.H. [1971], *The Uses of Money: Money in the Theory of an Exchange Economy*, „American Economic Review”, t. 61, s. 784–805.
- Bruter M. [2004], *On What Citizens Mean by Feeling ‘European’*, „Journal of Ethnic and Migration Studies”, t. 30, nr 1, s. 21–39.
- Budria S. [2013], *Are Relative-Income Effects Constant Across the Well-Being Distribution?*, „Journal of Happiness Studies”, t. 14, s. 1379–1408.
- Budria S., Ferrer-i-Carbonell A. [2012], *Income Comparisons and Non-Cognitive Skills*, „IZA Discussion Paper”, nr 6419.
- Caporale G.M., Georgellis Y., Tsitsianis N., Yin Y.P. [2009], *Income and Happiness Across Europe: Do Reference Values Matter?*, „Journal of Economic Psychology”, t. 30, nr 1, s. 42–51.
- Cappelli P., Sherer P.D. [1988], *Satisfaction, Market Wages, and Labor Relations: An Airline Study*, „Industrial Relations”, t. 27, nr 1, s. 56–73.
- Casella A. [1992], *Voting on the Adoption of a Common Currency*, [w:] M.B. Canzoneri, V. Grilli, P.R. Masson (red.), *Establishing a Central Bank: Issues in Europe and Lessons from the US*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Casella A., Feinstein J.S. [2002], *Public Goods in Trade: On the Formation of Markets and Jurisdictions*, „International Economic Review”, t. 43, nr 2, s. 437–462.
- Checkel J.T., Katzenstein P.J. (red.) [2009], *European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge – New York.
- Chaudhry A., Garner Ph. [2013], *The Political Economy of Income Comparisons and Economic Growth*, „Economic Modelling”, t. 31, s. 214–222.
- Cheng W.L. [1999], *Division of Labor, Money, and Economic Progress*, „Review of Development Economics”, t. 3, nr 3, s. 354–368.
- Chimisso Ch. [2003], *Exploring European Identities*, Open University Worldwide, Milton Keynes.
- Clark A.E., Etilé F., Postel-Vinay F., Senik C., Van der Straeten K. [2005], *Heterogeneity in Reported Well-being: Evidence from Twelve European Countries*, „The Economic Journal”, t. 115, s. C118–C132.
- Clark A.E., Frijters P., Shields M.A. [2008], *Relative Income, Happiness, and Utility: An Explanation for the Easterlin Paradox and Other Puzzles*, „Journal of Economic Literature”, t. 46, nr 1, s. 95–144.
- Clark A.E., Masclot D., Villeval M.C. [2010], *Effort and Comparison Income: Experimental and Survey Evidence*, „ILR Review”, t. 63, nr 3, s. 407–426.
- Clark A.E., Oswald A.J. [1996], *Satisfaction and Comparison Income*, „Journal of Public Economics”, t. 61, nr 3, s. 359–381.

- Clark A.E., Senik C. [2010], *Who Compares to Whom? The Anatomy of Income Comparisons in Europe*, „The Economic Journal”, t. 120, nr 544, s. 573–594.
- Clark A.E., Senik C., Yamada K. [2017], *When Experienced and Decision Utility Concur: The Case of Income Comparisons*, „Journal of Behavioral and Experimental Economics”, t. 70, s. 1–9.
- Cohn A., Fehr E., Herrmann B., Schneider F. [2014], *Social Comparison and Effort Provision: Evidence from a Field Experiment*, „Journal of the European Economic Association”, t. 12, nr 4, s. 877–898.
- Costello A.B., Osborne J.W. [2005], *Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations for Getting the Most From Your Analysis*, „Practical Assessment, Research & Evaluation”, t. 10, nr 7, 1–9.
- Cronbach L.J. [1951], *Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests*, „Psychometrika”, t. 16, nr 3, s. 297–334.
- Cuesta M.B., Budria S. [2015], *Income Deprivation and Mental Well-being: The Role of Non-cognitive Skills*, „Economics and Human Biology”, t. 17, s. 16–28.
- Dallago B. [2016], *One Currency, Two Europes*, World Scientific, Singapore.
- Daly M.C., Wilson D.J., Johnson N.J. [2013], *Relative Status and Well-Being: Evidence from U.S. Suicide Deaths*, „The Review of Economics and Statistics”, t. 95, nr 5, s. 1480–1500.
- Delhey J., Kohler U. [2006], *From Nationally Bounded to Pan-European Inequalities? On the Importance of Foreign Countries as Reference Groups*, „European Sociological Review”, t. 22, nr 2, s. 125–140.
- Dodd N. [1994], *The Sociology of Money: Economics, Reason & Contemporary Society*, Polity Press, Cambridge.
- Dolan P., Peasgood T., White M. [2008], *Do We Really Know What Makes Us Happy? A Review of the Economic Literature on the Factors Associated with Subjective Well-being*, „Journal of Economic Psychology”, t. 29, s. 94–122.
- Domański H. [2007], *Struktura społeczna*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Dowd K., Greenaway D. [1993], *Currency Competition, Network Externalities and Switching Costs: Towards an Alternative View of Optimum Currency Areas*, „The Economic Journal”, t. 103, nr 420, s. 1180–1189.
- Downs A. [1957], *An Economic Theory of Democracy*, Addison Wesley, Boston–San Francisco–New York.
- Doyle K.O. [1999], *The Social Meanings of Money and Property: In Search of a Talisman*, Sage Publications, Thousand Oaks – London – New Delhi.
- Drichoutis A.C., Nayga R.M., Lazaridis P. [2010], *Do Reference Values Matter? Some Notes and Extensions on „Income and Happiness Across Europe”*, „Journal of Economic Psychology”, t. 31, nr 4, s. 479–486.
- Duesenberry J.S. [1949], *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Easterlin R.A. [1974], *Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence*, [w:] P.A. David, M.W. Reder (red.), *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz*, Academic Press, New York.
- Easterlin R.A. [1995], *Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All?* „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 27, s. 35–47.
- Easterlin R.A. [2001], *Income and Happiness: Towards a Unified Theory*, „Economic Journal”, t. 11, s. 465–484.
- Eksi O., Kaya N. [2017], *Life Satisfaction and Keeping Up with Other Countries*, „Journal of Happiness Studies”, t. 18, s. 199–228.

- Ergun S.J., Öztürk T. [2010], *Local Public Good Provision in a Segregated Society*, mimeo, http://campus.usal.es/~ehe/Papers/PaperJanuary2010_SelimErgun.pdf, (dostęp: 30.06.2016).
- Etzioni A. [2012], *Aktywne społeczeństwo. Teoria procesów społecznych i politycznych*, Nomos, Kraków.
- ESS [2006], <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=3> (dostęp: 9.09.2016).
- ESS [2016], <http://www.europeansocialsurvey.org/data/download.html?r=8> (dostęp: 27.02.2017).
- Ferrer-i-Carbonell A. [2005], *Income and Well-being: An Empirical Analysis of the Comparison Income Effect*, „Journal of Public Economics”, t. 89, nr 5, s. 997–1019.
- Ferrer-i-Carbonell A., Frijters P. [2004], *How Important is Methodology for the Estimates of the Determinants of Happiness?*, „The Economic Journal”, t. 114, s. 641–659.
- FitzRoy F.R., Nolan M.A., Steinhardt M.F., Ulph D. [2014], *Testing the Tunnel Effect: Comparison, Age and Happiness in UK and German Panels*, „IZA Journal of European Labor Studies”, t. 3, art. nr 24.
- Fließbach K., Weber B., Trautner P., Dohmen T., Sunde U., Elger C.E., Falk A. [2007], *Social Comparison Affects Reward-Related Brain Activity in the Human Ventral Striatum*, „Science”, t. 318, s. 1305–1308.
- Frączak E. (red.) [2013], *Zaawansowane metody analiz statystycznych*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Furnham A. [1984], *Many Sides of the Coin: The Psychology of Money Usage*, „Personality and Individual Differences”, t. 5, nr 5, s. 501–509.
- Gächter S., Thöni C. [2010], *Social Comparison and Performance: Experimental Evidence on the Fair Wage-effort Hypothesis*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 76, nr 3, s. 531–543.
- Gąsiorowska A. [2008], *Różnice indywidualne jako determinanty postaw wobec pieniędzy*, niepublikowana rozprawa doktorska, Instytut Psychologii, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Gąsiorowska A. [2013], *Skrócona wersja skali postaw wobec pieniędzy (SPP-25). Dobór pozycji i walidacja narzędzia*, „Psychologia Społeczna”, t. 8, nr 4, s. 459–478.
- Gąsiorowska A. [2014], *Psychologiczne znaczenie pieniędzy: Dlaczego pieniądze wywołują koncentrację na sobie?*, WN PWN, Warszawa.
- Goerke L., Pannenberg M. [2015], *Direct Evidence for Income Comparisons and Subjective Well-being Across Reference Groups*, „Economics Letters”, t. 137, s. 95–101.
- Górnjak J. [2000], *My i nasze pieniądze. Studium postaw wobec pieniądza*, Aureus, Kraków.
- Graham C., Felton A. [2009], *Does Inequality Matter to Individual Welfare? An Initial Exploration Based on Happiness Surveys from Latin America*, [w:] A.K. Dutt, B. Radcliff (red.), *Happiness, Economics and Politics: Towards a Multi-Disciplinary Approach*, Edward Elgar, Cheltenham, UK, Northampton, MA.
- Grauwe P. de [2003], *Unia walutowa. Funkcjonowanie i wyzwania*, PWE, Warszawa.
- Green R.F. [2002], *The Gini Index and Other Measures of Inequality*, Department of Mathematics and Statistics, University of Minnesota, Duluth, mimeo.
- Greiner B., Ockenfels A., Werner P. [2011], *Wage Transparency and Performance: A Real-effort Experiment*, „Economics Letters”, t. 111, nr 3, s. 236–238.
- Grimes A., Reinhardt M. [2015], *Relative Income and Subjective Wellbeing: Rural versus Urban Distinctions in Intra-national and Inter-national Comparisons*, referat zgłoszony na konferencję Regional Studies Association, Piacenza, Włochy, maj.
- Gruszczyński M. (red.) [2012], *Mikroekonometria. Modele i metody analizy danych indywidualnych*, Oficyna Wolters Kluwer, Warszawa.
- GUS [2017], *Baza Demografia*, rok 2016, tabela 17, <http://demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx>, (dostęp: 24.11.2017).

- Heidenreich M. [2016], *The Europeanization of Income Inequality Before and During the Eurozone Crisis: Inter-, Supra- and Transnational Perspectives*, [w:] M. Heidenreich (red.), *Exploring Inequality in Europe: Diverging Income and Employment Opportunities in the Crisis*, Edwards Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, MA.
- Herrmann R.K., Risse T., Brewer M.B. [2004], *Transnational Identities: Becoming European in the EU*, Rowman & Littlefield, Lanham.
- Hirschman A.O., Rothschild M. [1973], *The Changing Tolerance for Income Inequality in the Course of Economic Development: With a Mathematical Appendix*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 87, nr 4, s. 544–566.
- Introduction of the Euro in the Member States That Have Not Yet Adopted the Common Currency* [2017], „Flash Eurobarometer”, nr 453.
- İmrohoroğlu A., Prescott E.C. [1991], *Seignorage as a Tax: A Quantitative Evaluation*, „Journal of Money, Credit and Banking”, t. 23, nr 3, cz. 2, s. 462–475.
- Isengard B., Schneider T. [2007], *Attitudes Towards the Euro: An Empirical Study Based on the German Socio-Economic Panel (SOEP)*, „Social Indicators Research”, t. 82, nr 1, s. 32–56.
- Jonung L., Conflitti C. [2008], *Is the Euro Advantageous? Does it Foster European Feelings? Europeans on the Euro After Five Years*, „European Economy. Economic Papers”, nr 313.
- Kaelberer M. [2004], *The Euro and European Identity: Symbols, Power and the Politics of European Monetary Union*, „Review of International Studies”, t. 30, nr 2, s. 161–178.
- Kahneman D., Tversky A. [1979], *Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk*, „Econometrica”, t. 47, nr 2, s. 263–291.
- Kantner C. [2006], *Collective Identity as Shared Ethical Self-Understanding. The Case of the Emerging European Identity*, „European Journal of Social Theory”, t. 9, nr 4, s. 501–523.
- Karolewski I.P., Kaina V. (red.) [2006], *European Identity: Theoretical Perspectives and Empirical Insights*, Lit Verlag, Berlin.
- Katona G. [1960], *Changes in Consumer Expectations and Their Origin*, [w:] *The Quality and Economic Significance of Anticipations Data. A Report of the National Bureau of Economic Research*, Princeton University Press, Princeton.
- Katona G. [1979], *Toward a macropsychology*, „American Psychologist”, t. 34, nr 2, s. 118–126.
- Kawalec S., Pytlarczyk E. [2016], *Paradoks euro. Jak wyjść z pułapki wspólnej waluty?* Wyd. Poltext, Warszawa.
- Keeter S., Dimock M., Kennedy C., Best J., Horrigan J. [2008], *Costs and Benefits of Full Dual Frame Telephone Survey Designs*, paper presented at the 63rd Annual Conference of the American Association for Public Opinion Research, New Orleans.
- Kelley J., Evans M.D.R. [2017], *Societal Inequality and Individual Subjective Well-being: Results from 68 Societies and Over 200,000 Individuals, 1981–2008*, „Social Science Research”, t. 62, s. 1–23.
- Kennedy C. [2007], *Evaluating the Effects of Screening for Telephone Service in Dual Frame RDD Surveys*, „Public Opinion Quarterly”, t. 71, s. 750–771.
- Kingdon G., Knight J. [2007], *Community, Comparisons and Subjective Well-being in a Divided Society*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 64, nr 1, s. 69–90.
- Konopczak K. [2013], *Efekt Balassy-Samuelsona i mechanizmy jego absorpcji w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, Materiały i Studia nr 294, NBP, Instytut Ekonomiczny, Warszawa.
- Koop G. [2011], *Wprowadzenie do ekonometrii*, Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Knies G. [2012], *Income Comparisons Among Neighbours and Satisfaction in East and West Germany*, „Social Indicators Research”, t. 106, nr 3, s. 471–489.
- Kobayashi S., Hashimoto T., Kurita K., Nishibe M. [2013], *Correlation Between Currency Consciousness Among Participants of Community Currency and Its Circulation*, The Proceedings

- of 2nd International Conference on Complementary Currency Systems at International Institute of Social Studies, The Hague.
- Kocherlakota N., Krueger T. [1999], *A Signaling Model of Multiple Currencies*, „Review of Economic Dynamics”, t. 2, s. 231–244.
- Kosior A., Rubaszek M. (red.) [2014], *Ekonomiczne wyzwania integracji Polski ze strefą euro*, NBP, Warszawa.
- Krajewski S. [2012], *Specyfika gospodarki polskiej a korzyści i zagrożenia związane ze wstąpieniem do strefy euro*, [w:] P. Krajewski (red.), *Gospodarka Polski w perspektywie wstąpienia do strefy euro. Ujęcie ilościowe*, PWE, Warszawa.
- Krawczyk M. (red.) [2012], *Ekonomia eksperymentalna*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Latif E. [2016], *Happiness and Comparison Income: Evidence from Canada*, „Social Indicators Research”, t. 128, nr 1, s. 161–177.
- Lindeboom M., van Doorslaer E. [2004], *Cut-point Shift and Index Shift in Self-reported Health*, „Journal of Health Economics”, t. 23, nr 6, s. 1083–1099.
- Luttmer E.F. [2005], *Neighbors as Negatives: Relative Earnings and Well-being*, „Quarterly Journal of Economics”, t. 120, nr 3, s. 963–1002.
- Maddala G.S. [2006], *Ekonometria*, WN PWN, Warszawa.
- Matyja M., Matyja D., Przybyszewski K., Banerski G. [2014], *Perception of Euro in Poland – Economic and Psychological Factors*, „Management and Business Administration. Central Europe”, t. 22, nr 4, s. 3–25.
- McBride M. [2001], *Relative-income Effects on Subjective Well-being in the Cross-section*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 45, nr 3, s. 251–278.
- McCullagh P., Nelder J.A. [1989], *Generalized Linear Models*, Chapman and Hall, London – New York.
- Mentzakis E., Moro M. [2009], *The Poor, the Rich and the Happy: Exploring the Link Between Income and Subjective Well-being*, „The Journal of Socio-Economics”, t. 38, s. 147–158.
- Michoń P. [2010], *Ekonomia szczęścia*, Dom Wydawniczy Harasimowicz, Poznań.
- Mitofsky W. [1970], *Sampling of Telephone Households*, Central Bureau of Statistics memorandum, mimeo.
- Müller-Peters A. [1998], *The Significance of National Pride and National Identity to the Attitude Toward the Single European Currency: A Europe-wide Comparison*, „Journal of Economic Psychology”, t. 19, s. 701–719.
- Müller-Peters A., Pepermans R., Kiell G., Battaglia N., Beckmann S., Burgoyne C., Farhangmehr M., Guzman G., Kirchler E., Koenen C., Kokkinaki F., Lambkin M., Lassarre D., Lenoir F.-R., Luna-Arocas R., Marell A., Meier K., Moisander J., Ortona G., Quintanilla I., Routh D., Scacciati F., Uusitalo L., van Everdingen Y.M., van Raaij W.F., Wahlund R. [1998], *Explaining Attitudes Towards the Euro: Design of a Cross-national Study*, „Journal of Economic Psychology”, t. 19, s. 663–680.
- Nawojczyk M. [2010], *Przewodnik po statystyce dla socjologów*, Predictive Solutions, Kraków.
- Nikiforos M. [2016], *A Nonbehavioral Theory of Saving*, „Journal of Post Keynesian Economics”, t. 39, nr 4, s. 562–592.
- Nowak-Far A. [2005], *Tożsamość monetarna jako element opisu spójności gospodarczej i społecznej Europy*, „Bank i Kredyt”, t. 36, nr 4, s. 30–37.
- O’Connell A.A. [2006], *Logistic Regression Models for Ordinal Response Variables*, Sage Publications, Thousand Oaks – London – New Delhi.
- Olson M., Jr, Zeckhauser R. [1966], *An Economic Theory of Alliances*, „The Review of Economics and Statistics”, t. 48, nr 3, s. 266–279.
- Osińska J. [2013], *Postawy wobec euro i ich determinanty*, „Gospodarka Narodowa”, nr 10, s. 39–67.

- Osińska J., Torój A. [2012], *Greek Ricochet? What Drove Poles' Attitudes to the Euro in 2009–2010*, „Bank i Kredyt”, t. 43, nr 4, s. 29–84.
- Ostroy J.M., Starr R.M. [1990], *The Transactions Role of Money*, [w:] B.M. Friedman, F.H. Hahn (red.), *Handbook of Monetary Economics*, t. 1, Elsevier Science Publishers, Amsterdam – New York – Oxford – Tokyo.
- Paul S., Guilbert D. [2013], *Income-happiness Paradox in Australia: Testing the Theories of Adaptation and Social Comparison*, „Economic Modelling”, t. 30, s. 900–910.
- Peiró A. [2006], *Happiness, Satisfaction and Socio-economic Conditions: Some International Evidence*, „The Journal of Socio-Economics”, t. 35, nr 2, s. 348–365.
- Perspektywy [2016], <http://www.perspektywy.pl/RSW2016/ranking-kierunkow-studiow/kierunki-ekonomiczne/ekonomia> (dostęp: 29.11.2016).
- Petrunk I., Pfeifer C. [2016], *Life Satisfaction in Germany After Reunification: Additional Insights on the Pattern of Convergence*, „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik”, t. 236, nr 2, s. 217–239.
- Pfaff T. [2013], *Income Comparisons, Income Adaptation, and Life Satisfaction: How Robust are Estimates from Survey Data?*, „SOEP papers on Multidisciplinary Panel Data Research”, nr 555.
- Postek Ł., Tchorek G., Tymoczko I.D. [2015], *Perspektywy przyjęcia euro według polskich przedsiębiorstw niefinansowych*, „Bank i Kredyt”, t. 46, nr 2, s. 129–164.
- Potthoff R.F. [1987], *Some Generalisation of the Mitofsky-Waksberg Technique for Random Digit Dialling*, „Journal of the American Statistical Association”, t. 82, s. 409–418.
- Praag B., van, Ferrer-i-Carbonell A. [2008]: *Happiness Quantified: A Satisfaction Calculus Approach*, Oxford University Press, Oxford – New York.
- Przyjęcie wspólnej waluty euro* [2016], Kantar Public, grudzień, K.078/16.
- Przyjęcie wspólnej waluty euro* [2017], Kantar Public, grudzień, K.061/17.
- Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej* [2009], NBP, Warszawa.
- Rees A. [1993], *The Role of Fairness in Wage Determination*, „Journal of Labor Economics”, t. 11, nr 1, cz. 1, s. 243–252.
- Risse T. [2003], *The Euro Between National and European Identity*, „Journal of European Public Policy”, t. 10, nr 4, s. 487–503.
- Risse T. [2010], *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*, Cornell University Press, Ithaca – London.
- Risse T., Meier M.L. [2003], *Europeanization, Collective Identities and Public Discourse*, Robert Schumann Centre for Advanced Studies, European University Institute, Florence.
- Rószkiewicz M., Perok-Białas J., Węziak-Białowolska D., Zięba-Pietrzak A. [2013], *Projektowanie badań społeczno-ekonomicznych. Rekomendacje i praktyka badawcza*, WN PWN, Warszawa.
- Runciman W.G. [1966], *Relative Deprivation and Social Justice: A Study of Attitudes to Social Inequality in Twentieth-century England*, University of California Press, Berkeley.
- Samuelson P.A. [1984], *Second Thoughts on Analytical Income Comparisons*, „The Economic Journal”, t. 94, nr 374, s. 267–278.
- Sandler T., Hartley K. [2001], *Economics of Alliances: The Lessons for Collective Action*, „Journal of Economic Literature”, Vol. 39, s. 869–896.
- Sarrazin T. [2013], *Europa nie potrzebuje euro. Jak polityczne myślenie życzeniowe doprowadziło nas do kryzysu?*, Wyd. Studio Emka, Warszawa.
- Sági M. [2011], *Determinants of Satisfaction with Living Standards in Transition Societies*, „International Journal of Sociology”, t. 41, nr 4, s. 55–78.

- Schalembier B. [2016], *The Impact of Exposure to Other Countries on Life Satisfaction: An International Application of the Relative Income Hypothesis*, „Social Indicators Research”, t. 128, nr 1, s. 221–239.
- Schuman H. [2013], *Metoda i znaczenie w badaniach sondażowych*, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- Schumpeter J.A. [1991], *Money and Currency*, „Social Research”, t. 58, nr 3, s. 499–543.
- Senik C. [2008], *Ambition and Jealousy: Income Interactions in the „Old” Europe Versus the „New” Europe and the United States*, „Economica”, t. 75, nr 299, s. 495–513.
- Senik C. [2009], *Direct Evidence on Income Comparisons and Their Welfare Effects*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 72, nr 1, s. 408–424.
- Shafir E., Diamond P., Tversky A. [1997], *Money Illusion*, „The Quarterly Journal of Economics”, t. 112, nr 2, s. 341–374.
- Sharpe A., Ghanghro A., Johnson E., Kidwai A. [2010], *Does Money Matter? Determining the Happiness of Canadians*, „CSLS Research Report”, nr 9.
- Smith A. [2007], *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, WN PWN, Warszawa.
- Solnick S.J., Hemenway D. [1998], *Is More Always Better?: A Survey on Positional Concerns*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 37, s. 377–381.
- Sørensen A.R. [2016], *Monetary Organization and National Identity: A Review and Considerations*, „Journal of Cultural Economy”, t. 9, nr 2, s. 173–185.
- Spolaore E. [2013], *What is European Integration Really About? A Political Guide for Economists*, „Journal of Economic Perspectives”, t. 27, nr 3, s. 125–144.
- Stark O. [2013], *Stressful Integration*, „European Economic Review”, t. 63, s. 1–9.
- Stark O., Hyll W. [2011], *On the Economic Architecture of the Workplace: Repercussions of Social Comparisons among Heterogeneous Workers*, „Journal of Labor Economics”, t. 29, nr 2, s. 349–375.
- Stark O., Taylor J.E. [1989], *Relative Deprivation and International Migration*, „Demography”, t. 26, nr 1, s. 1–14.
- Stark O., Taylor J.E. [1991], *Migration Incentives, Migration Types: The Role of Relative Deprivation*, „The Economic Journal”, t. 101, nr 408, s. 1163–1178.
- Stark O., Włodarczyk J. [2015], *European Monetary Integration and Aggregate Relative Deprivation: The Dull Side of the Shiny Euro*, „Economics & Politics”, t. 27, nr 2, s. 185–203.
- Stenkula M. [2008], *Network Effects and Money*, Verlag Dr. Müller, Saarbrücken.
- Stiglitz J.E. [2017], *Euro. W jaki sposób wspólna waluta zagraża przyszłości Europy*, Wyd. Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Stosunek do nierówności dochodów* [1995], Komunikat z badań nr 66/95, CBOS, Warszawa.
- Stosunek Polaków do nierówności społecznych* [2017], Komunikat z badań nr 85/2017, CBOS, Warszawa.
- Sułek A. [1979], *Eksperyment w badaniach społecznych*, PWN, Warszawa.
- Sułek A. [2002], *Ogród metodologii socjologicznej*, Wyd. Naukowe „Scholar”, Warszawa.
- Tajfel H., Turner J.C. [1986], *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*, [w:] S. Worchel, W.G. Austin (red.), *Psychology of intergroup relations*, Nelson Hall, Chicago.
- Tang T.L.-P. [1992], *The Meaning of Money Revisited*, „Journal of Organizational Behavior”, t. 13, nr 2, s. 197–202.
- The euro area* [2017], „Flash Eurobarometer”, nr 458.
- Tyran J.-R. [1999], *Money Illusion and Strategic Complementarity as Causes of Monetary Non-Neutrality. Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems*, Springer-Verlag, Berlin – Heidelberg.
- Vaubel R. [1984], *The Government’s Money Monopoly: Externalities or Natural Monopoly*, „Kyklos”, t. 37, nr 1, s. 27–58.
- Veblen T. [1971], *Teoria klasy próżniaczej*, PWN, Warszawa.

- Waksberg J. [1978], *Sampling Methods for Random Digit Dialling*, „Journal of the American Statistical Association”, t. 73, s. 40–46.
- Wąsowicz-Kiryło G. [2008], *Psychologia finansowa. O pieniądzu w życiu człowieka*, Difin, Warszawa.
- Wąsowicz-Kiryło G. [2013], *Postawy wobec pieniędzy. Pomiar – struktura – determinanty*, Difin, Warszawa.
- Welfens P.J.J. [1998], *Facing the Euro: Prospects for Growth or Stagnation?*, „Intereconomics. Review of European Economic Policy”, t. 33, nr 3, s. 112–117.
- Welsch H., Kühling J. [2015], *Income Comparison, Income Formation, and Subjective Well-being: New Evidence on Envy Versus Signaling*, „Journal of Behavioral and Experimental Economics”, t. 59, s. 21–31.
- Węziak-Białowolska D. [2011], *Operacjonalizacja i skalowanie w ilościowych badaniach społecznych*, „ISiD Working Papers”, nr 16.
- Whelan C.T., Maître B. [2009], *The Europeanization of Reference Groups: a Reconsideration Using EU-SILC*, „European Societies”, t. 11, nr 2, s. 283–309.
- Whelan C.T., Maître B. [2013], *Material Deprivation, Economic Stress, and Reference Groups in Europe: An Analysis of EU-SILC 2009*, „European Sociological Review”, t. 29, nr 6, s. 1162–1174.
- Williams R. [2006], *Generalized Ordered Logit/ Partial Proportional Odds Models for Ordinal Dependent Variables*, „The Stata Journal”, t. 6, nr 1, s. 58–82.
- Winkelmann R., Boes S. [2006], *Analysis of Microdata*, Springer, Berlin – Heidelberg.
- Włodarczyk J. [2010], *Pieniądz jako środek komunikacji*, „Studia Ekonomiczne”, nr 59, s. 45–58.
- Włodarczyk J. [2014], *Nonneutrality of Money in a Social Perspective*, „Economics & Sociology”, t. 7, nr 2, s. 199–208.
- Włodarczyk J. [2015], *Money as a Network Good*, „Journal of Economics and Management”, t. 20, nr 2, s. 53–63.
- Włodarczyk J. [2016], *Aggregate Relative Deprivation and Macroeconomic Imbalances in the Euro Area – a First Look*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania”, Uniwersytet Szczeciński, nr 44/3, s. 273–284.
- Włodarczyk-Śpiewak K. [2008], *Polska w strefie euro – zagrożenie czy szansa dla społeczeństwa?*, [w:] S. Swadźba (red.), *Systemy gospodarcze i ich ewolucja. W kierunku jednolitego europejskiego obszaru walutowego*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
- Wolpert D.H. [2010], *Why Income Comparison is Rational*, „Games and Economic Behavior”, t. 69, nr 2, s. 458–474.
- Wolszczak-Derlacz J. [2007], *Wspólna Europa, różne ceny – analiza procesów konwergencji*, CeDeWu, Warszawa.
- Yamada K., Sato M. [2013], *Another Avenue for Anatomy of Income Comparisons: Evidence from Hypothetical Choice Experiments*, „Journal of Economic Behavior & Organization”, t. 89, s. 35–57.
- Yamauchi K.T., Templer D.I. [1982], *The Development of a Money Attitude Scale*, „Journal of Personality Assessment”, t. 46, nr 5, s. 522–528.
- Yitzhaki S. [1979], *Relative Deprivation and the Gini Coefficient*, „Quarterly Journal of Economics”, t. 93, nr 2, s. 321–324.
- Zelizer V.A. [1989], *The Social Meaning of Money: „Special monies”*, „American Journal of Sociology”, t. 95, nr 2, s. 342–377.
- Zelizer V.A. [1994], *The Social Meaning of Money*, Basic Books, New York.